

tsetselbij • Blauwe zandbij • Blauwzwarte houtbij • Bleekvlekwespbij • Blokhoofdgroefbij • Boemerangmaskerbij • Boloog • Bonte viltbij • Bonte
shommel • Bosmetselbij • Boswespbij • Boszandbij • Brede dwergbloedbij • Breedbanddwergzandbij • Breedbandgroefbij • Breedbuikgroefbij •
Dageraadzandbij • Dikbekbehangersbij • Dikkopbloedbij • Distelbehangersbij • Donkere dubbeltand • Donkere klaverzandbij • Donkere klokjes-
ornkaakzandbij • Doornlozeswespbij • Driedoornige metselbij • Drievlekkige maskerbij • Dubbeldoornwespbij • Duingroefbij • Duinkegelbij • Duin-
ippelde groefbij • Fluitenkruidbij • Gebandeerde dwergzandbij • Gedoemde groefbij • Gedoemde slakkenhuisbij • Gedrongen wespbij • Geelge-
skerbij • Gehoorde metselbij • Gekielde dwergzandbij • Gekielde maskerbij • Gelderse zandbij • Gele hommeltubebij • Gele wespbij •
Gewone dwergbloedbij • Gewone dwergzandbij • Gewone franjegroefbij • Gewone geurgroefbij • Gewone kegelbij • Gewone kleine wespbij •
Gewone slobkousbij • Gewone smaragdgroefbij • Gewone tubebij • Gewone viltbij • Gewone wespbij • Gladde groefbij • Glansbij • Glanzende
Glimmende smaragdgroefbij • Glimmende zandbij • Gouden kegelbij • Gouden slakkenhuisbij • Goudpootzandbij • Goudstaartzandbij • Grasbij •
• Grote bleekvlekvespbij • Grote roetbij • Grote metselbij • Grote roetbij • Grote spitstand-
dij • Halfglanzende groefbij • Heggenrankbij • Heidebronsgroefbij • Heidenommetubebij • Heidekegelbij • Heideviltbij • Heidewespbij • Heidezandbij
dikpoot • Kauwende metselbij • Kielstaartkegelbij • Klaverdikpoot • Klavermetselbij • Kleigroefbij • Kleine bandgroefbij • Kleine bleekvlekswespbij

Laat de bermen zoemen

Waarom klaver

- Alle bijen zijn dol op het **eiwitrijke stuifmeel** in bloeiende klaver. Het stuifmeel is krachtvoer voor de bijen en hun broed. Bij hommels (die een lange tong hebben en daarmee tot diep in de bloem kunnen luimen) is vooral de rode klaver favoriet.
- Voor de klaverknikers in dit zakje zijn **verschillende klaversoorten** gemengd: hopklaver, rolklaver, kleine klaver, rode klaver en witte klaver. Daardoor is er voor elke grondsoort en groeiplaats – nat of droog, voedselrijk of voedselarm – altijd wel één soort uit de klaverknikker die er goed wil groeien.
- Het **klaverzaad** is gemengd met **klei en potaarde**, en daarna gevormd tot bolletjes met een doorsnee van ongeveer twee centimeter.
- De klaverknikers zijn **beperkt houdbaar**. Rol ze daarom binnen 24 uur een berm in, of laat ze eerst (buiten het zakje) twaalf uur drogen, zodat je ze over een langere periode kunt gebruiken.

• Kleine bonte wespbij • Kleine groefbij • Kleine harsbij • Kleine klokjesbij • Kleine lookmaskerbij • Kleine of beemdzandbij • Kleine roetbij • Kle
 Klimopbij • Klokjesdikpoot • Klokjesgroefbij • Knautiabij • Koolzwarte zandbij • Kortsnuitbloedbij • Kortsprietgroefbij • Kortsprietmaskerbij • Korts
 behangersbij • Late hommel • Lathyrusbij • Lichte bloedbij • Lichte koekoekshommel • Lichte wilgenzandbij • Lichte zomerzandbij • Limburgse h
 bij • Minitubebij • Moerasmaskerbij • Mooie sachembij • Moshommel • Neushoornwespbij • Noordelijke groefbij • Noordelijke klaverzandbij • N
 Parkbronsgroefbij • Platkielwespbij • Pluimvoetbij • Poldermaskerbij • Pyreneese behangersbij • Ranonkelbij • Resedamaskerbij • Rietmaskerbij
 bloedbij • Roodbruine groefbij • Roodbukje • Roodgatje • Roodharige wespbij • Roodpootgroefbij • Roodpotige groefbij • Roodrandzandbij • Ro
 • Rotsmetselbij • Ruige behangersbij • Schermbloemzandbij • Schoffelbloedbij • Schoorsteengroefbij • Schoorsteensachembij • Schorviltbij • Sch
 wespbij • Sporkehoutzandbij • Stadsmaskerbij • Steenhommel • Steilrandgroefbij • Stipmaskerbij • Stomptandwespbij • Texelse zandbij • Torme
 kleurige zandbij • Tweelobbige wolbij • Valse rozenzandbij • Variabele wespbij • Variabele zandbij • Veenhommel • Veldhommel • Verscholen dw
 bloedbij • Vroeie knikkerer • Vroeie rozenzandbij • Vroeie wespbij • Waaiergroefbij • Waaierwespbij • Waddenhommel • Waddenmetselbij • Waddenviltbij • W
 Witgeklefte tuubeij • Wikopdwergzandbij • Wierrouwbij • Wormkruidbij • Zaldeldwergzandbij • Zandhommel • Zandloperbij • Zesbandgroefbi
 klokjesbij • Zuidelijke langhoombij • Zuidelijke zijdebij • Zwaluwbij • Zwart • rosse zandbij • Zwartbronsen houtmetselbij • Zwartbronsen zandbij •

De spelregels

- Zoek **geschikte plekken** op je dagelijkse fiets- en wandelroutes in het buitengebied. Geschikte plekken zijn saai bermen buiten de bebouwde kom, molshopen in bermen, vochtige open plekjes, bermen die door een sloot gescheiden zijn van de aangrenzende akker, of kleine ‘overhoekjes’.
- Knikker ze niet op **ongeschikte plekken**. Dus niet in een berm direct naast een akker waar veel gespoten wordt. Niet in de eerste halve meter langs de wegverharding. En niet in bermen in de bebouwde kom van onze dorpen, want dat zijn onze stoepen.
- **Geschikte tijden** om te knikkeren zijn bij regenachtig weer, van begin maart tot eind mei, of van half augustus tot begin september, of in de herfst na 15 oktober, of op winterdagen als de temperatuur boven de 7 °C is.
- **Ongeschikte tijden** om te knikkeren zijn hoogzomer, perioden van vorst of droogte en vlak voor de maaitijd van de berm (± 15 juni en ± 15 september).
- Maak een **klaverlint**. Zoek bermen tussen twee stukken bloemrijker land. Vul in een berm-met-bloemen de kale stukken op. Verdeel je klaverknikkers gelijkmatig over je hele dagelijkse fiets- of wandelroute.

kleine sachembij • Kleine slanksprietmaskerbij • Kleine spitstandbloedbij • Kleine tubebij • Kleine tuinmaskerbij • Kleine wolbij • Kleinste groefbij • sprietwespbij • Kraagbloedbij • Kruisbloemzandbij • Kruiskruidzandbij • Kustbehangersbij • Langkopsmaragdgroefbij • Langsprietwespbij • Lapseommel • Lombardgroefbij • Lookmaskerbij • Luzernebehangersbij • Matglanswespbij • Matte bandgroefbij • Matte dwergzandbij • Meidoornzand-oordeelijke sachembij • Noordse maskerbij • Ogentroostdikpoot • Oranje zandbij • Paardenbloembij • Pantserbij • Pantserbloedbij • Papaverbij • Rimpelkruinbloedbij • Rimpelsnuit • Rinks maskerbij • Rode koekoekshommel • Rode maskerbij • Rode wespbij • Rode zandbij • Roestbruine oodscheenzandbij • Roodsprietwespbij • Roodstaartklaverzandbij • Roodzwarte dubbeltand • Rosse kegelbij • Rosse metselbij • Rotsbehangersbij orzijdebij • Schubhaarkegelbij • Sierlijke wespbij • Slangenkruidbij • Slanke groefbij • Slanke kegelbij • Slanksprietmaskerbij • Sturfbij • Smalband-entilzandbij • Tronkenbij • Tuinbladsnijder • Tuinhommel • Tuinmaskerbij • Tweekleurige koekoekshommel • Tweekleurige slakkenhuisbij • Twee-ergbloedbij • Vierbandgroefbij • Vierkleurige koekoekshommel • Viltige groefbij • Viltvlekzandbij • Vlekkenbij • Vlekpootwespbij • Vosje • Vroege Vafelbloedbij • Vroegvlieg • Weidemaskerbij • Wikkebij • Wilgenhommel • Wimperlankzandbij • Witbaardzandbij • Zesvlekkige groefbij • Zilveren tuilje • Zilveren zandbij • Zompmaskerbij • Zuidelijke dwerggroefbij • Zuidelijke gouden groefbij • Zuidelijke Zwartbuikwespbij • Zwarte bloedbij • Zwarte sachembij • Zwarte tubebij • Zwarte wespbij • Zwartflankzandbij • Zwartgespoorde houtmetselbij •

De techniek

- Maak op de uitgekozen plek **een klein kuiltje** en rol er een knikker in.
- Geef je klaverknikkers (zo mogelijk) bij grote droogte **wat water**.
- Ga regelmatig bij je knikkerplekken langs en **kijk** wat er gebeurt.

Aardhommel • Akkerhommel • Andoornbij • Asbij • Bergbehangersbij • Berijpte geurgroefbij • Biggenkruidgroefbij • Blauwe ertsbij • Blauwe m
 wespbij Boomhommel • Boomkoekoekshommel • Boommetzelbij • Borstelgroefbij • Borstelwespbij • Bosbesbij • Bosbloedbij • Bosgroefbij • Bo
 Breedkaakgroefbij • Breedrandzandbij • Bremzandbij • Brilmaskerbij • Bruine rouwbij • Bruine slobkousbij • Bruinsprietwespbij • Combegroefbij • Do
 zandbij • Donkere rimpelrug • Donkere tuinhommel • Donkere wespbij • Donkere wilgenzandbij • Donkere zijdebij • Donkere zomerzandbij • Do
 maskerbij • Duinzijdebij • Dwerggroefbij • Dwergwespbij • Eendoornwespbij • Eikenzandbij • Emeraldgroefbij • Ereprijszandbij • Ericabij • Fijnst
 rande tubebij • Geelgespoorde houtmetzelbij • Geelschouderwespbij • Geelstaartklaverzandbij • Geeltipje • Geelzwarte wespbij • Gehoornde m
 Geriemde zandbij • Gestippelde smaragdgroefbij • Gestreepte bloedbij • Gewone behangersbij • Gewone dubbeltand • Gewone klokke
 Gewone klokgroefbij • Gewone meekoekshommel • Gewone langhoornbij • Gewone maskerbij • Gewone rozenzandbij • Gewone sachembij •
 bandgroefbij • Glanzende geelgroefbij • Glanzende dwergwespbij • Glanzende franjegroefbij • Glanzende groefbij • Glimmende dwergzandbij •
 Grashommel • Grijs rimpelrug • Grijs zandbij • Groene zandbij • Groepjesgroefbij • Grote bandgroefbij • Grote behangersbij • Grote bladsnijder
 bloedbij • Grote stomplandwespbij • Grote tuinhommel • Grote veldhommel • Grote wespbij • Grote wolbij • Grote zijdebij • Halfgladde dwergzand
 • Heizijdebij • Holkopgroefbij • Honingbij • IJszijdebij • Ingesnoerde groefbij • Kale wespbij • Kalkgraslandwespbij • Kattenkruidbij • Kattenstaart

25 jaar IVN Westerveld

IVN Westerveld bestaat in 2017 25 jaar en organi-
 seert daarom op 9 en 10 juni het symposium
Bijen, bermen en biodiversiteit. Het symposium is
 voor belangstellenden en allen die beroepsmatig
 betrokken zijn bij openbaar groen van gemeenten,
 provincies, waterschappen, boermarken en
 natuurbeschermingsorganisaties.

Bijen en hommels

Honingbijen, hommels en wilde bijen behoren
 tot dezelfde familie, die van de bijen of *Apidae*. In
 Nederland zijn ruim 300 soorten bijen te vinden.
 Hommels en honingbijen zijn sociale insecten;
 ze kunnen onderling communiceren, hebben een
 taakverdeling en zijn afhankelijk van elkaars werk
 en inzet.

Wilde bijen leven solitair en leven kort. Ze leggen
 hun eitjes in gangetjes in de bodem of in hout, in
 holle stengels of in een leeg slakkenhuis. Elk eitje
 op een voedzaam klompje stuifmeel in een eigen,
 afgedichte cel. Vandaar dat ze blij zijn

met een bijenhotel waar hun broed
 kan overwinteren.

